

**ЮРИДИЧНА НАУКА
ТА НАУКОВА РАЦІОНАЛЬНІСТЬ
(ДО ПИТАННЯ ПРО ФІЛОСОФСЬКО-
МЕТОДОЛОГІЧНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ
ЮРИСПРУДЕНЦІЇ)**

М. ТАРАСОВ

*доктор юридичних наук,
професор кафедри теорії держави і права
(Уральська державна юридична академія,
Єкатеринбург, Росія)*

В останні роки нашу науку зацікавило питання власної методології. Проте найчастіше цей інтерес виявляється у предметних межах окремих наук [1, с. 124; 2] і стосується не стільки філософсько-методологічних підстав, скільки конкретних методів юридичних досліджень¹. Втім, таке ставлення до проблем методу виявляється у будь-якій науці², оскільки пряме звернення до філософського підґрунтя не є умовою коректності кожного наукового дослідження. Примітним є те, що методологічні ідеї та розробки актуалізуються в предметному змісті науки у двох напрямках. Перший — коли методологічна ідея, отримавши рефлексивне осмислення в проблемному полі певної науки, безпосередньо реалізується в конкретному дослідженні або дослідницькій програмі. З погляду методології пізнання цей підхід є найбільш евристичним, але він використовується в дослідницькій практиці, мабуть, тільки під час розгляду фундаменталь-

¹ Звертаючись до проблем методології науки, можна виокремити два основні напрями досліджень: перший стосується законів наукового пізнання, його підстав та принципів, другий — конкретних засобів і процедур науково-дослідної діяльності. До цих напрямів тяжіють і методологічні рефлексії у сучасній юриспруденції, які оформлюють відповідно «філософські» та «інструментальні» проблеми методології наукового пізнання права. Зрозуміло, що таке розрізнення є досить умовним та має сенс тільки у контексті методологічного аналізу.

² «Математик, фізик, астроном, — писав Е. Гуссерль, — для виконання своїх найбільш значущих наукових робіт також не потребує осягнення останніх засад своєї діяльності. Хоча отримані результати мають для нього та інших значення розумного переконання, він все-таки не може стверджувати, що з'ясував останні передумови власних умовиводів і дослідив принципи, на яких ґрунтується правильність його методів» [3, с. 21].

них проблем конкретної науки. Результатом такої роботи стають теоретичні системи, методологічні ідеї яких поєднані з предметним змістом конкретної науки¹ («опредметнені») і піддаються відтворенню в дослідницьких практиках через просте наслідування такої теорії як зразка. Вважається, що саме такі «теорії-зразки», маючи дієвий вплив на хід та напрям наукових досліджень, стають регулятивними факторами розвитку конкретної науки [5, с. 64–65; 6, с. 70–72].

Втім, такий спосіб впливу методологічних розробок на дослідницьку практику справедливий і для юриспруденції, але з урахуванням її філософсько-методологічного самовизначення, яке в сучасних реаліях заслуговує на окреме обговорення. Передусім слід враховувати, що хрестоматійні уявлення про наукове пізнання, його методи, критерії наукового знання тощо, сформовані у природничо-науковій традиції, більшість дослідників відносить до наук як природничих, так і соціальних (гуманітарних)². З іншого боку, прийнято вважати, що соціальні і гуманітарні науки мають серйозну специфіку, володіють порівняно з природничими науками суттєвими особливостями, передусім у площині методів. Проте погляди на характер цієї специфіки та методологічні особливості соціальних наук значно різняться. Наявні в сучасній літературі розбіжності з цього приводу можна узагальнити у межах двох основних позицій.

Представники першої вважають, що незалежно від особливостей досліджуваного об'єкта гносеологічна установка, принципи правила дослідницької діяльності, ставлення до методу пізнання, способи перевірки теоретичних моделей тощо єдині для будь-якого наукового пізнання, ідеал якого найповніше реалізований у природничих науках. Цього ідеалу повинні дотримуватися і «науки про суспільство», які порівняно з іншими науками не мають власної природи.

Прибічники опозиційного підходу переконані, що гуманітарні науки, через принципову відмінність об'єкта дослідження та їхню залежність від соціокультурних контекстів, мають такі кардинальні особливості в організації дослідницької діяльності і ставленні до методу, що можуть вважатися автономними стосовно природничо-наукової раціональності і не підкоряються сталим правилам та критеріям наукового пізнання.

Ці позиції зазвичай співвідносять із двома основними традиціями філософсько-методологічного мислення. Перша — науковий позитивізм, що має витоки у натуралізмі і набув оформлення, зокрема, у філософській програмі О. Конта. Найбільш фундаментальними постулатами цього напрямку, що визначають під-

¹ В. Нерсесянц писав, що «будь-яка теорія (зокрема, певна юридична теорія) є системним і структурним вираженням відповідного юридичного методу пізнання права і держави, результатом його пізнавальної та конструювальної (системоутворюючої) функції» [4, с. 65].

² Досі не завершені дискусії про поняття гуманітарних і суспільних наук. Одні дослідники вважають, що поняття «гуманітарні науки» акцентує звернення до духовних явищ (наука про дух) та спирається на духовні цінності. Крім того, воно є більш загальним, ніж поняття «соціальні науки», яке спрямоване на пізнання лише соціальних законів. Інші переконані, що таке розмежування малопродуктивне, оскільки є досить умовним щодо об'єкта дослідження і фактично неможливим щодо методу. Оскільки для зазначеного обговорення розрізнення цих наук не є принциповим, можна розуміти їх узагальнено як «науки про культуру» Г. Ріккерта [7].

стави позиції його прибічників, вважаються одноманітне ставлення до наукового методу (незалежно від сфери наукового дослідження), прийняття точних природничих наук як методологічного зразка для всіх наук, зокрема гуманітарних, використання як механізму наукового пояснення підведення конкретних випадків під загальні закони.

Друга традиція, що зародилася у кінці ХІХ ст. як реакція на панування позитивізму, стала його методологічним антиподом і здобула широку популярність у середині ХХ ст. як герменевтико-діалектична філософія, або герменевтика [8, с. 66]. Найбільш видатними її представниками є В. Дільтей, М. Вебер, В. Віндельбанд, Г. Ріккерт, Р. Коллінгвуд. Прибічники цього напряму спростовують ідею універсальності наукового методу, обмежуючи дію позитивістських пізнавальних установок і засобів сферою природничих наук. У соціальних науках дослідники, орієнтовані на герменевтичний метод, протиставляють пошуку загальних законів вивчення індивідуального, поясненню через підведення одиничного явища під загальний закон — розуміння явища в його «однократній та історичній конкретності», будують пояснення в термінах не законів, причин та наслідків, а цілей, намірів та умов. Методологічний ідеал герменевтичного «антипозитивізму» сформульований у висловлюванні Х.-Г. Гадамера: «Пізнання соціально-історичного світу не може піднятися до рівня науки шляхом застосування індуктивних методів природничих наук. Яке б значення не мало слово «наука», яким би поширеним в історичній науці не було застосування загальних методів до будь-якого предмета дослідження, історичне пізнання не має на меті представити конкретне явище як випадок, що ілюструє загальне правило. Одиничне не є простим підтвердженням закономірності, яка в практичних обставинах дає змогу робити передбачення. Навпаки, ідеалом тут має бути розуміння самого явища в його історичній конкретності. При цьому можливий вплив будь-якого значного обсягу загальних знань; метою є не їхня фіксація та розширення для глибшого розуміння загальних законів розвитку людей, народів і держав, а навпаки, розуміння того, яка ця людина, народ, держава та яким було їхнє становлення, інакше кажучи — як вони стали такими» [9, с. 45–46].

На сьогодні суперечності між цими традиціями настільки глибокі, що, говорячи словами Г. Х. фон Врігта, вибір між ними можна характеризувати як «екзистенціальний» [8, с. 68], тобто вибір погляду, який не має подальшого раціонального обґрунтування.

Вироблення ставлення до цих методологічних традицій через критику їхніх гносеологічних встановлень та аналіз інструментарію пізнання з позицій адекватності природі та функціям юриспруденції і задає одну із площин її філософсько-методологічного самовизначення у сучасній соціокультурній ситуації. Це твердження може викликати заперечення (у певному сенсі виправдане), що таке самовизначення вже сталося, оскільки юридична наука однозначно позиціонує себе як соціальна наука.

Дійсно, відмінність гуманітарних і природничих наук, з огляду на об'єкт дослідження, стала непорушним фактом нашої теоретичної свідомості. Саме у контексті об'єкта дослідження, як правило, розглядаються особливості правознавства як науки соціальної. Але в чому полягають пов'язані з цим особливос-

ті її методу, завжди менше обговорювалося, тому що, з одного боку, ми завжди вважали, що закони наукового пізнання єдині, а з іншого, традиційно думали, що особливості методу науки визначаються специфікою її об'єкта. Однак щодо того, у чому полягає ця («соціогуманітарна») специфіка, окрім відмови від числових вимірювань і математичного інструментарію природничих наук, спеціальних досліджень та широкого обговорення не відбувалося. Проте саме дослідження та обґрунтування цієї специфіки мають виявити ставлення юридичної науки до гносеологічних ідеалів та відповісти на запитання, чи може правознавство, відмовившись від методологічних принципів позитивізму, обґрунтовувати себе як науку і вимагати ставлення до юридичного знання як до наукового. Тобто необхідно визначитися: правознавство є наукою (відповідно до критеріїв наукової раціональності) чи пізнанням у дусі герменевтичної традиції.

Від відповіді на це запитання також залежить, чи мають право юристи обговорювати свої теорії, результати досліджень, юридичне знання в категорії істини, як це властиво позитивній науці, чи це слід робити у стилі герменевтичних традицій у термінах цілей та намірів, фіналістських уявлень. Це у свою чергу зумовлює відмінність у розумінні епістемологічного статусу юридичних понять: або вони виражають закони правової реальності, або є професійними конвенціями, що нормують розуміння юристів та способи сприйняття дійсності. Змінюється також і характер теоретичних законів юриспруденції. Приймаючи наукову гносеологічну установку, юридична наука має право претендувати на відкриття об'єктивних законів соціальної реальності, теоретичне пояснення права і розроблення прогнозів його розвитку¹. Звернувшись до герменевтичного підходу, вона з достатньо чітким формулюванням зобов'язана прийняти установку щодо розуміння права окремого, історично конкретного суспільства, а також заборону перенесення його закономірностей на інше право. В цьому випадку мета дослідження має вбачатися «не у відкритті законів, а розумінні сутності явищ» [12, с. 70]. Звідси формульовані загальні положення вже не можуть бути оцінені як універсальні закони, а лише як деякі загальні формули, що лише групують розрізнені факти [12, с. 22].

Як зазначалося, маніфестуючи себе як науку, юриспруденція не наслідує методів науки (у сенсі природничо-наукової традиції) на тій підставі, що вона є наукою соціальною. Проте навіть опоненти застосування в соціальних дослідженнях методів природничих наук визнають, що «не існує жодного власного методу гуманітарних наук», а лише обговорюють, «в якому обсязі вживається поняття методу і чи не впливають на стиль роботи в гуманітарних науках деякі пов'язані з ними умови більшою мірою, ніж індуктивна логіка» [9, с. 49]. Проте саме це питання і залишилося, по суті, за межами більшості сучасних досліджень, оскільки до позитивізму як наукової методології наша юриспруденція завжди ставилася без належної поваги². Утворюючи наукове теоретичне знання про право шляхом узагальнення і аналізу емпіричних фактів, ми практично залишили без уваги пов'язані з цим гносеологічні питання побудови наших теорій. Досягнувши визнаних висот у суворості професійного, ґрунтованого на

¹ Саме так вона у нас, як правило, і характеризувалася [10, с. 4; 11, с. 21–22].

² Деякі причини цього, мабуть, пов'язані з її генезисом [13, с. 97].

юридичній догмі мислення, у сфері теорії наукового пізнання ми схильні до вільного ставлення до норм і правил дослідницької діяльності, виправдовуючи це простою вказівкою на специфіку правознавства як науки гуманітарної, де об'єкт не дає формалізувати ні процедур, ні результатів досліджень. Тому вважаємо, що метод юриспруденції як система особливих, формалізованих правил наукового мислення з приводу права у нашій науці існувати не може.

Таким чином, можна стверджувати, що основна суперечність нашої науки, яка сьогодні потребує ґрунтовного філософсько-методологічного опрацювання, полягає в тому, що, сприйнявши в XIX ст. ґносеологічні ідеали наукової раціональності як цінності¹, юриспруденція так і не дотримується, у точному розумінні, правил та норм наукового дослідження². До того ж в історії юридичної думки це не перший випадок. Тією ж ціннісною установкою керувалися і представники Школи природного права, які прагнули надати юриспруденції наукового характеру шляхом поширення на вивчення права зразків природничо-наукового методу, зокрема прийнявши формально-логічний підхід до права як певну аналогію прийомів математичної аксіоматики [4, с. 101], побудувати юридичну науку за типом ньютонівської механіки. Сьогодні вже не складно вказати на причини, через які проект Школи природного права не був реалізований.

З огляду на методологію науки варто звернути увагу на те, що природнича наука, окрім математичної аксіоматики, насамперед передбачає експеримент³. Але складність у реалізації проекту полягала не лише у цьому. Важливо пам'ятати, що в епоху Школи природного права логіка залишалася ще аристотелівською, яка, на відміну від математики, має справу тільки з «непорожніми термінами», тобто поняттями, яким відповідають предмети реального світу⁴. За допомогою аристотелівської логіки можна створити поняття, якому відповідає певний клас реальних об'єктів, але не можна побудувати «порожній» термін, ідеалізацію, якій у реальному світі ніщо не відповідає. Вдалим прикладом у природничо-науковій традиції такого «порожнього» терміна є «ідеальна точка», яка за визначенням не має просторової протяжності, а тому як поняття нічому не відповідає у реальному світі. Отже, вивести дедуктивним шляхом із вихід-

¹ Про це свідчать, наприклад, ідеї одного з провідних російських теоретиків права того часу М. Коркунова, який керувався тим, що оскільки «форми та умови людського мислення завжди одні й ті самі, на який би предмет не було звернено мислення», то й «теорія пізнання за необхідності єдина, оскільки вона має з'ясувати основи та умови усього людського знання» [14, с. 24].

² Що у певних аспектах розумілося і в XIX ст. [15, с. 48].

³ В іншому разі, з погляду наукового пізнання усі висновки не відрізнятимуться від віри. У формулюванні Г. Вейля «переконання, ніби усі власні, загальні та істинні судження, наприклад, про точки, прямі і площини, можуть бути виведені з геометричних аксіом за допомогою логічних умовиводів, є науковою вірою; ми не в змозі розгледіти, що це дійсно так або «довести» це суто логічним шляхом, на підставі логічних законів» [16, с. 105].

⁴ Щодо цього важливим є те, що перша «неаристотелівська» силлогістика була запропонована тільки Лейбніцем [17, с. 13]. Вважається, що на її основі була створена сучасна символічна логіка, що дає змогу застосовувати методи (типу математичних) та займатися «логічними розрахунками» [18, с. 4].

них аксіом нові поняття, а потім у спостереженні або експерименті намагатися виявити об'єкти реальності, що відповідають їм (на чому і побудована уся галілеївсько-ньютонівська наука), за допомогою лише аристотелівської логіки просто неможливо.

Можна згадати ще одну перешкоду, яка не дозволила природничо-правовій традиції досягти відповідного результату. Це стосується фундаментального припущення її представників щодо аналогії формально-логічних підходів та математичної аксіоматики. З огляду на сучасні дослідження у цій сфері перенесення пізнавального ставлення до математичних доказів з аксіом на логічні міркування на основі посилай є щонайменше не зовсім коректним¹.

Отже, зрозумілим є, що проблеми юридичної науки щодо філософсько-методологічного самовизначення та інструментальної методології взаємопов'язані і не можуть вирішуватися ізольовано. Так, для наведеного прикладу можна стверджувати, що реалізувати проект побудови права як точної науки не дозволив «розрив» між гносеологічним ідеалом та дослідницьким інструментарієм юриспруденції. Розрив між декларованим гносеологічним ідеалом та методами дослідження права у сучасній юриспруденції пояснюється швидше недостатністю методологічних розробок, ніж епістемологічними обмеженнями. Понад те, сьогодні виправданим є проблематизувати саму можливість розвинути юридичну науку за зразками інших сфер пізнання або через просте запозичення сучасних дослідницьких інструментів метанаукового рівня². Проте виправданість такої проблематизації у свою чергу має бути досліджена. А тому на сьогодні достатньо впевнено можна стверджувати, певно, лише те, що методологічний розвиток юриспруденції — завдання самої юриспруденції. Щодо інтерпретацій так званого розриву, то важливо розуміти, що він зафіксований формально, в епістемологічній моделі природничих наук. Що стосується змістовного обговорення, то можна запропонувати декілька робочих гіпотез, які, вважаємо, заслуговують на дослідницьку перевірку.

Дві з них, з огляду на зазначене, є цілком зрозумілими, тому спеціального обговорення не потребують. Це стосується дослідження можливості наближення юриспруденції до позитивістських зразків наукового пізнання та її переорієнтації на герменевтичну традицію. Цікавішою видається третя, яка зі змісту цього тексту прямо не впливає, проте має цілком очевидні в нашій дослідницькій практиці підстави. Для зручності обговорення сформулюємо її максималь-но різко.

Епістемологічна модель природничо-наукового пізнання не може бути застосована до юриспруденції, і в цьому сенсі жодного розриву між гносеологічним ідеалом і дослідницьким інструментарієм у правознавстві не існує. Іменування правознавства наукою — не більш ніж данина інтелектуальній традиції, у нашій країні вона посилена ще марксизмом, згідно з постулатами якого цінність будь-якого знання визначалася саме його науковістю. Насправді ж дослідження у сфері юриспруденції відповідно до її природи мають бути епіс-

¹ Про раціональні підстави заборони підходити до інших наук, «вимагаючи дефініцій і дедукцій в математичному стилі», див. детально: [16, с. 102].

² Вдалий приклад — горезвісна синергетика.

темологічно неоднорідними, більше того — не обов'язково науковими. Тому юристи цілком виправдано використовують найрізноманітніші гносеологічні схеми і методи дослідження, що не відповідають канонам науковості. Важливо більш чітко розрізняти їх у процесі застосування, а також розуміти як евристичні можливості, так і статус результатів відповідного дослідження. Все це пов'язано зі згадуваним припущенням про своєрідність юридичної науки. Якщо спробувати тепер конкретизувати вияви цієї своєрідності, то це можна зробити у двох аспектах: за типами раціональності та видами діяльності.

Передусім щодо типів раціональності можна стверджувати, що сучасна юриспруденція об'єднує, як мінімум, три інтелектуальні традиції, які сформували філософське, науково-теоретичне і юридично-догматичне ставлення до права. Для нашої наукової свідомості вони стали настільки природними, що відповідні гносеологічні установки вже фактично не розрізняються, інструментальні особливості не враховуються, а підстави дослідницьких побудов практично не рефлексуються.

Підтвердженням того, що юристи практикують філософське пізнання права, є, наприклад, той факт, що теоретики з легкістю обговорюють питання сутності держави і права, хоча з огляду на тип раціональності питання сутності — філософське, а не наукове. Скажімо, фізик, який мислить у межах природничо-наукової традиції, навряд чи зрозуміє питання про сутність магнітного поля або атома, оскільки таке питання в наукових уявленнях просто не має сенсу.

Про основи наукового пізнання, що почали утверджуватися у дослідницьких практиках юристів ще в ХІХ ст. (причому як у загальнотеоретичних, так і галузевих дослідженнях), дає право говорити поширення в сучасній юриспруденції «ідеальних» теоретичних понять (наприклад, механізму правового регулювання), які, щоправда, отримують і натуральні інтерпретації, але це вже інше питання — рівня розвиненості методологічної рефлексії.

Юридична догма, що є основною історичною заслугою юридичної думки та стала невід'ємним елементом європейської культурної традиції, представлена в юридичних класифікаціях, конструкціях, термінах тощо.

Усе це в певному сенсі — різні типи раціональності. Наукове пізнання здійснюється тільки у межах одного з них, але наша юридична наука вважає їх власними і поводить з усіма однаково. Тому, підводячи сьогоднішнє правознавство під методологічні критерії природничих наук, ми виправдано можемо критикувати його за невідповідність їм. Проте коректною наша критика буде тільки щодо досліджень, що претендують на теоретичні узагальнення, і не може стосуватися обговорення філософських ідей або юридично-догматичного аналізу. Щоправда, останні (поза теоретичними моделями) мають мінімальні евристичне значення та практичну цінність, але це вже інша проблема — проблема сьогоднішнього стану загальної теорії права та інструментальної методології юридичної науки.

Звертаючи увагу на другий із зазначених аспектів (види діяльності), можна виявити, що й до теоретичної юриспруденції подібні претензії потрібно пред'являти досить обережно, оскільки наша дослідницька практика і в цій сфері традиційно влаштована інакше, ніж у класичному науковому позитивізмі

(це ще одна принципова особливість юриспруденції). Юрист, який здійснює теоретичне дослідження, щоразу змушений, через панування тисячолітньої традиції, зіставляти свої ідеальні побудови з наявною соціальною реальністю, тобто постійно ніби здійснювати їхню розумову експериментальну перевірку шляхом такого зіставлення. Додавши до цього норму, що склалася у нашому співтоваристві щодо оцінювання наукових робіт залежно від їхніх зв'язків зі сферою практичних пропозицій (умовно кажучи, інженерного конструювання), які потребують визначеності, зокрема за своєю «адресністю» щодо професійної практики, тобто можливостями реалізації цих пропозицій, ми отримуємо винятково складний простір юридичного дослідження. Причому специфіка цього дослідницького простору полягає в тому, що домінує в ньому не план ідеальних побудов, як в інших науках, а реальність, що емпірично сприймається, та розумове конструювання її фрагментів. Якщо перевести таку дослідницьку роботу правознавців у систему уявлень класичної науки, то виникає аналогія синкретичного поєднання в юридичному дослідженні декількох видів діяльності: теоретичної (робота з поняттями), експериментальної (інтерпретація теоретичних суджень в уявленнях і термінах соціальної практики), інженерно-проектувальної (розробка пропозицій щодо вдосконалення законодавства та професійних практик) та організаційно-технічної (питання реалізації, впровадження таких пропозицій). Таким чином, правознавці у своїй дослідницькій діяльності змушені виконувати види робіт, які, наприклад, у природничих науках виконуються представниками чотирьох «спеціальностей», з яких власне науковими є тільки дві перші.

Зрозуміло, що ці особливості можна пояснити архаїчністю юридичних знань та організації юридичного дослідження. Проте це потребує відповідних підстав для критики та визначення раціональної альтернативи, яка, найімовірніше, опиниться у просторі однієї зі згаданих гіпотез. По суті, абсолютно неважливо, підтвердиться одна із зазначених гіпотез або інша; ґрунтовність запропонованого підходу до проблеми чи дійсна проблематизація перебуває абсолютно в іншому дослідницькому просторі. Головне, що відповіді на ці запитання можна отримати тільки в контексті методологічного дослідження, яке має стати одним із актуальних і звичних напрямів теоретичної юриспруденції.

ВИКОРИСТАНІ МАТЕРІАЛИ

1. Гражданское право : актуальные проблемы теории и практики / под общ. ред. В. А. Белова. — М., 2007.
2. Малешин Д. Я. Методология гражданского процессуального права. — М., 2010.
3. Гуссерль Э. Логические исследования. — Минск ; М., 2000.
4. Нерсесянц В. С. Юриспруденция. Введение в курс общей теории права и государства. — М., 1998.
5. Кузнецова Н. И. Научная рефлексия как объект историко-научного анализа // Рефлексия в науках и обучении. — Новосибирск, 1984.
6. Методология в сфере теории и практики. — Новосибирск, 1988.
7. Риккерт Г. Науки о природе и науки о культуре. — М., 1998.
8. Вригт Г. Х. Логико-философские исследования. — М., 1986.
9. Гадамер Х.-Г. Истина и метод. Основы философской герменевтики. — М., 1988.

10. *Черданцев А. Ф.* Понятие и функции юридической науки // *Методология советского правоведения.* — Свердловск, 1978.
11. *Сырых В. М.* Логические основания общей теории права : в 2 т. — Т. 1 : Элементный состав. — М., 2000.
12. *Февр Л.* Бои за историю. — М., 1991.
13. *Тарасов Н. Н.* Методологические проблемы юридической науки. — Екатеринбург, 2001.
14. *Коркунов Н. М.* Лекции по общей теории права. — СПб., 1904.
15. *Алексеев Н. Н.* Основы философии права. — СПб., 1999.
16. *Вейль Г.* Математическое мышление. — М., 1989.
17. *Бочаров В. А.* Аристотель и традиционная логика. — М., 1984.
18. *Войшвилло Е. К.* Символическая логика. Классическая и релевантная. Философско-методологические аспекты. — М., 1989.

Тарасов М. М. Юридична наука та наукова раціональність (до питання про філософсько-методологічне самовизначення юриспруденції)

Анотація. Стаття присвячена методологічному аналізу відношення теоретичної юриспруденції до наукової раціональності та герменевтики. Аргументується, що сучасна юриспруденція епістемологічно неоднорідна й об'єднує різні типи раціональності, що дає змогу висунути гіпотезу про методологічну своєрідність юридичної науки.

Ключові слова: юридична наука, методологія юридичної науки, філософсько-методологічні підстави юриспруденції.

Тарасов Н. Н. Юридическая наука и научная рациональность (к вопросу о философско-методологическом самоопределении юриспруденции)

Аннотация. Статья посвящена методологическому анализу отношения теоретической юриспруденции к научной рациональности и герменевтике. Аргументируется, что современная юриспруденция эпистемологически неоднородна и объединяет разные типы рациональности, что позволяет выдвинуть гипотезу о методологическом своеобразии юридической науки.

Ключевые слова: юридическая наука, методология юридической науки, философско-методологические основания юриспруденции.

Tarasov N. Legal Science and Scientific Rationality (to the issue of philosophical and methodological identity of jurisprudence)

Summary. This article is devoted to the methodological analysis of the relations between theoretical jurisprudence and scientific rationality and hermeneutics. It is argued that contemporary jurisprudence is an epistemologically heterogeneous phenomenon, and therefore combines different types of rationality; hence it is possible to hypothesize about the methodological originality of legal science.

Key words: legal science, methodology of legal science, philosophical and methodological basement of jurisprudence.